

מספר הקורס: 1030306

שם הקורס בעברית: פילוסופיה של ההיסטוריה

שם הקורס באנגלית: Philosophy of History

שנה"ל: תשפ"ב

שם המרצה: ד"ר מיכל סגל

שם תכנית הלימודים: התכנית הבינתחומית בפילוסופיה ובהגות יהודית

סיווג הקורס: שו"ס

משך והיקף הקורס: סמסטר א', 2 ש"ס

נקודות זכות אקדמיות: 2 נ"ז

דרישות קדם: מבוא לפילוסופיה חדשה

מועד שעות הקבלה: יום שני 16:30-18:00

פרטי קשר של המרצה: דוא"ל: michals@shalem.ac.il; נייד: 054-4638811

תיאור הקורס:

האם ההיסטוריה היא ריבוי של אירועים ונסיבות מקריים, או שניתן לזהות בה חוקיות, סיבתיות והכרח? האם יש "היסטוריה אוניברסלית", "היסטוריה של המין האנושי", או אולי רק היסטוריה של עמים, מדינות ומאורעות פרטיקולריים כאלו ואחרים? האם ההתבוננות על ההיסטוריה היא התבוננות על דברים אמפיריים, על עובדות, או שהיא מחייבת את המתבונן לערוך ספקולציות, קישורים, להציע קשרים והסברים ולבנות סיפור? האם ניתן כלל להתייחס להיסטוריה כאל תהליך אחד, כאל מכלול? ואם כן – האם להיסטוריה כמכלול יש משמעות? האם המהלך ההיסטורי הוא עניין של גורל (עיוור או לא) או שהוא מושגת על החירות והתבונה? האם ההיסטוריה היא תנועה של שינוי מתמיד, של התהוות וכיליון של כל הדברים, או שהיא מכוונת ליעד כלשהו, מובילה לתכלית מסוימת? האם יש לה כיוון, ואם כן, מהו? – האם "ההיסטוריה חוזרת", בתנועה מעגלית ונצחית, כמו עונות השנה ותנועות הכוכבים במסגרת הטבע, או שיש לה כיוון ליניארי, קדימה (קידמה, פרוגרס, התפתחות) או אחורה (הדרדרות וכיוון, ירידת הדורות)? תשובות שונות לשאלות לעיל מכוונות יחס שונה לזמן ההיסטורי: עבור חלקן, עניינה של ההיסטוריה הוא העבר, ואילו עבור האחרות עניינה הוא דווקא העתיד.

במהלך הקורס נעסוק בכמה מן החיבורים הקאנוניים בתחום הפילוסופיה של ההיסטוריה המציגים תשובות שונות לשאלות לעיל. נבחן איזו תפישה עומדת מאחורי האפשרויות השונות להבין את ההיסטוריה ואילו הנחות היא מחייבת לגבי טבע האדם והחיים האנושיים. כמו כן נעמוד על טיב היחסים בין העמדות השונות, על מגמת השינויים שהתחוללו בתחום, ועל ההקבלה בין התהליכים

שהתרחשו במסגרת המחשבה על ההיסטוריה לבין התהליכים שהתרחשו במסגרת המחשבה בכלל. מבחינה זו, תחום הפילוסופיה של ההיסטוריה מהווה צוהר נוסף להבנת השינויים, המגמות והתהליכים שהתרחשו בתחום הפילוסופיה כולו.

מטרות הקורס:

הסטודנטים יכירו את העמדות, התפישות והמגמות המרכזיות בתחום הפילוסופיה של ההיסטוריה, ויתוודעו לשאלות, לתמות ולקשיים העיקריים המתעוררים בנוגע לאפשרות הבנת ההיסטוריה ולאופן הבנתה. בתוך כך גם יזכו להתוודע לכמה יצירות בעלות ערך כשלעצמן בקורפוס מדעי-רוח, ולכמה מן ההוגים המרכזיים והחיבורים החשובים ביותר בתחום הפילוסופיה של ההיסטוריה.

חובות הקורס והרכב הציון בקורס:

- עבודת סיום בהיקף של כחמישה עמודים (לכל הפחות 2500 מילה): 100%
- **ציון עובר בקורס: 60**
- **יש לקרוא את קריאת החובה לקראת כל שיעור רלוונטי.**

פירוט השיעורים:

שיעור 1: מבוא

נתחיל לברר מהם משמעותו ואופיו של תחום הפילוסופיה של ההיסטוריה ולהכיר את סוג השאלות שנשאלות בו, תוך כדי מחשבה על התשובות האפשריות ועל הדרכים האפשריות להגיע לתשובות. נתוודע למושגים המרכזיים שעולים מן השאלות והניתוחים ההיסטוריים.

שיעור 2: ג'מבטיסטה ויקו

ספרו של ויקו – 'המדע החדש' – העמיד לראשונה את תחום ההיסטוריה כתחום מדעי. על מנת להבין את החידוש העצום – כיצד הפך חקר ההיסטוריה למדע, ומדוע מדובר כלל בחידוש (קרי, ב"מדע חדש") – נברר כיצד מבין ויקו את המדע, כיצד הוא מבין את ההיסטוריה, ובמה שונה תפישתו מן התפישות שקדמו לו.

קריאת חובה:

ג'מבטיסטה ויקו, **המדע החדש**, תרגום: אריאל רטהאוז, ירושלים: שלם (2005); תקציר היצירה (עמ' 3-29; התקציר מתייחס לציור בעמ' 2), סיום היצירה (עמ' 475-483).

שיעור 3: ג'מבטיסטה ויקו – המשך

קריאת חובה:

ג'מבטיסטה ויקו, **המדע החדש**; סעיפים: 132-153, 241-245, 330-332, 338-360, 361-368, 375-376, 399, 502, 522-523, 779, 915-918, 1046-1050, 1055-1056, 1063, 1079, 1085-1087, 1092-1096. (סה"כ כ-30 עמודים).

שיעור 4: עמנואל קאנט

אוניברסליות, טלאולוגיה והתקדמות – אלו הם כמה מן המושגים שבאמצעותם מבין קאנט את ההיסטוריה. את מחשבתו על ההיסטוריה נבחן מתוך פרספקטיבה כפולה: הן כהגות מקורית שאין שנייה לה, הגות בעלת חשיבות מכרעת בתולדות הפילוסופיה, והן כהגות המייצגת את מחשבת הנאורות בכלל.

קריאת חובה:

"אידיאה להיסטוריה אוניברסלית מנקודת מבט קוסמופוליטית", בתוך: עמנואל קאנט, **מהי נאורות? כתבים פוליטיים**, תרגום: יפתח הרמן-כרמל, ת"א: רסלינג (2009); עמ' 18-34.

עמנואל קאנט, **ביקורת כוח השיפוט**, תרגום: שמואל הוגו ברגמן ונתן רוטנשטרייך, ירושלים: מוסד ביאליק (1969); עמ' 18-19 (סעיף ד').

קריאה מומלצת:

עמנואל קאנט, **הדת בגבולות התבונה בלבד**, תרגום: נתן רוטנשטרייך, ירושלים: מוסד ביאליק (1985); עמ' 85-89, 109-111.

עמנואל קאנט, "ההתחלה המשוערת של ההיסטוריה האנושית", תרגום: גדי גולדברג, בתוך: **תכלת**, גיליון 32 (2008). הטקסט מצוי בקישור הבא:

<http://tchelet.org.il/download/magazine/tch32%20Kant%20fin.pdf>

יובל ירמיהו, **קאנט והפילוסופיה של ההיסטוריה**, ירושלים: מאגנס (1980).

שיעור 5: גאורג וילהלם פרידריך הגל

הפילוסופיה של הגל היא המופת בתחום הפילוסופיה של ההיסטוריה, וזאת לא רק כאשר הגל עוסק במפורש בהיסטוריה באופן פילוסופי, כי אם בהגותו כולה, שהינה היסטורית במובן העמוק ביותר והרחב ביותר, שכן אין בה אף לא תחום אחד – גם לא המחשבה או הלוגיקה – שהינו חף מהיסטוריות.

קריאת חובה:

G.W.F. Hegel, *Philosophy of History*, tr. J. Sibree, NY: Collier (1901); pp. 51-61, 100-101, 104-108, 115-117, 125-127, 163-170.

הטקסט סרוק באתר זה: <https://archive.org/details/cu31924012535633/page/n3>

קריאה מומלצת:

Frederick C. Beizer (Ed.), *The Cambridge Companion to Hegel*, Cambridge: Cambridge Univ. Press (1993); pp. 270-300.

Karl Löwith, *From Hegel to Nietzsche*, NY: Columbia Univ. Press (1991); pp. 31-52, 240-244.

שיעור 6: גאורג וילהלם פרידריך הגל – המשך

קריאת חובה:

G.W.F. Hegel, *Philosophy of History*, tr. J. Sibree, NY: Collier (1901); pp. 434-440, 515-518, 521-522, 527-531, 554-569.

קריאה מומלצת:

ג.ו.פ. הגל, **פילוסופיה של המשפט**, תרגום: גדי גולדברג, ירושלים: שלם (2011); סעיפים 341-360.

שיעור 7: קארל לויט

במחקרו המקיף על הפילוסופיה של ההיסטוריה מצביע לויט על הרקע התאולוגי של התחום כולו. נבחן את טענתו ואת הצדקותיה כפי שהן באות לידי ביטוי במאמר העוסק בשלושה הוגים: אוגוסטינוס, הגל ובורקהרדט.

קריאת חובה:

Karl Löwith, "The Theological Background of the Philosophy of History", *Social Research*, Vol. 13, No. 1 (March 1946), Johns Hopkins Univ. Press; pp. 51-58.

קריאה מומלצת:

הרמן כהן, **דת התבונה ממקורות היהדות**, תרגום: צבי וויסלבסקי, ירושלים: מוסד ביאליק (1971); עמ' 284-285, 296-298.

שיעור 8: קארל לויט – המשך

קריאת חובה:

Karl Löwith, "The Theological Background of the Philosophy of History"; pp. 59-80.

שיעור 9: פרידריך ניטשה

הניתוח (ההיסטורי) הצליח והמנתח מת: ניטשה עומד על יתרונותיהם וחסרונותיהם של הניתוח ההיסטורי והתודעה ההיסטורית. הוא מחיה את המודל היווני-הקלאסי, המעמיד את הגורל כציר מרכזי שסביבו חגה ההיסטוריה שחוזרת על עצמה. מדובר, לפיכך, בשיבת הגורל ובשיבה-הנצחית.

קריאת חובה:

פרידריך ניטשה, "כיצד מועילה ומזיקה ההיסטוריה לחיים", **דמדומי שחר, כיצד מועילה ומזיקה ההיסטוריה לחיים**, תרגום: י' אלדד, ירושלים ות"א: שוקן (1960); סעיפים 1-7 (עמ' 61-16).

קריאה מומלצת:

Manuel Dries (Ed.), *Nietzsche on Time and History*, Berlin/New York: Walter de Gruyter (2008).

Karl Löwith, *From Hegel to Nietzsche*, NY: Columbia Univ. Press (1991); pp. 175-200, 260-262, 303-306, 321-326.

שיעור 10: פרידריך ניטשה – המשך.

ניטשה מציע את הגנאלוגיה כחלופה למתודה הנוהגת בחקר ההיסטוריה. נעמוד על הטעמים להצעתו ועל טיבה: מדוע יש צורך להחליף את המחקר ההיסטורי ומהי הגנאלוגיה המחליפה אותו?

קריאת חובה:

פרידריך ניטשה, "כיצד מועילה ומזיקה ההיסטוריה לחיים", סעיפים 8-10 (עמ' 68-99).

פרידריך ניטשה, "לגנאלוגיה של המוסר", **מעבר לטוב ולרוע / לגנאלוגיה של המוסר**, תרגום: י' אלדד, ירושלים ות"א: שוקן (1967); הקדמה: סעיפים 1-4 (עמ' 221-223).

פרידריך ניטשה, **הרצון לעוצמה**, תרגום: י' אלדד, ת"א: שוקן (1986); סעיפים: 90, 480, 481, 684, 685, 1041, 1062 (כשבעה עמודים סה"כ).

קריאה מומלצת:

פרידריך ניטשה, **הולדת הטרגדיה / המדע העליז**, תרגום: י' אלדד, ת"א: שוקן (1969):

- "הולדת הטרגדיה", סעיף 5.
- "המדע העליז", סעיפים 109, 341, 377.

שיעור 11: קץ ההיסטוריה

תמת 'קץ ההיסטוריה' היא נושאם של חיבורים רבים שנכתבו על ידי מחברים שונים במאה ה-20. נבחן כמה מן הטעמים להכרזות על קץ ההיסטוריה, וכמה מן התגובות להכרזות אלה. המאמר בו נעסוק יעניק לנו הזדמנות לדון גם במרקס, היידגר, פוקו, פוקויאמה ועוד.

קריאת חובה:

ז'אק דרידה, "המלט – צוויו של מרקס", **דרידה קורא שייקספיר**, תרגום: מיכל בן נפתלי, ת"א: הקיבוץ המאוחד (2007); עמ' 81-107.

קריאה מומלצת:

פרנסיס פוקויאמה, **קץ ההיסטוריה והאדם האחרון**, תירגום: נ. פלוטקין, תל-אביב: אור-עם (1993), עמ' 9-31.

סטיוארט סים, **דרידה וקץ ההיסטוריה**, תרגום: אריה בובר, ת"א: ספרית פועלים (2002); עמ' 7-31, 36-37, 49-59.

שיעור 12: 'קץ ההיסטוריה' – המשך

קריאת חובה:

ז'אק דרידה, "המלט – צוויו של מרקס", **דרידה קורא שייקספיר**, תרגום: מיכל בן נפתלי, ת"א: הקיבוץ המאוחד (2007); עמ' 108-138.

שיעור 13: מבט-על, סיכום ומסקנות

ביבליוגרפיה נבחרת בתחום הפילוסופיה של ההיסטוריה

חיבורים קאנוניים נוספים (לפי סדר כרונולוגי):

יעקב בורקהרדט, **עיונים בדברי ימי עולם**, תרגום: חיים איזק, ירושלים: מוסד ביאליק (1962).

Augustine of Hippo, *The City of God* (c. 422), translated by R.W. Dyson (Cambridge, 1998).

J. B. Bossuet, *A Universal History* (1681) (London, 1778).

C. Montesquieu, *The Spirit of the Laws* (1748), translated by T. Nugent (London, 1902).

F.M.A. Voltaire, "Historiography" and "History" in his *Philosophical Dictionary* (1764), volume IV, translated by J. Morley (London, 1824).

A.N. Condorcet, *Sketch for a Historical Picture of the Progress of the Human Mind* (1795), translated by J. Barraclough (London, 1955).

Wilhelm von Humboldt, "On the Historian's Task" (1821), translated by Marianne Cowan (CT, 1967).

T. Carlyle, *On Heroes, Hero-Worship, and the Heroic in History* (1841), in *The Works of Thomas Carlyle*, edited by H. Traill (New York, 1896-1901).

A. Comte, *The Positive Philosophy of Auguste Comte* (1853), 2 vols., translated by H. Martineau (London, 1893).

J. Burckhardt, *Judgments on History and Historians* (compiled from 1860's-1880's), translated by H. Zohn (Boston, 1958).

W. Dilthey, *Introduction to the Human Sciences* (1883), translated by Makkreel & Rodi (Princeton, 1991).

O. Spengler, *The Decline of the West* (1923), 2 vols., translated by C.F. Atkinson (New York, 1947).

A. Toynbee, *A Study of History*, 10 vols. (Oxford, 1934-54).

R. Collingwood, *The Idea of History* (Oxford, 1946).

K. Popper, *The Poverty of Historicism* (London, 1957).

B. Russell, *Understanding History* (New York, 1957).

H.G. Gadamer, *Truth and Method* (1960), translated by Weinsheimer & Marshall (New York, 1989).

E.H. Carr, *What is History?* (New York, 1961).

A. Danto, *Analytical Philosophy of History* (Cambridge, 1965).

W. Dray, *Philosophical Analysis and History* (New York, 1966).

H. White, *Meta-history: The Historical Imagination in Nineteenth-century Europe* (Baltimore, 1973).

P. Ricoeur, *Time and Narrative* (1983-5), 3 vols., translated by McLaughlin & Pellauer (Chicago, 1984-8)

P. Novick, *That Noble Dream: The 'Objectivity Question' and the American Historical Profession* (Cambridge, 1988).

K. Jenkins, *Re-Thinking History* (London, 1991).

מחקרים ואוספים מרכזיים: (לפי סדר א-ב)

I. Berlin, *Historical Inevitability* (New York, 1954).

I. Berlin, *Vico and Herder: Two Studies in the History of Ideas* (New York, 1976).

M. Dummett, *Truth and the Past* (New York, 2006).

K. Löwith, *Meaning in History* (Chicago, 1948).

G. Lukács, *History and Class Consciousness: Studies in Marxist Dialectics*, translated by R. Livingstone (Cambridge, MA, 1971).

F. Meinecke, *Historicism: The Rise of a New Historical Outlook*, translated by J. Anderson (London, 1972).

H. Putnam, *Reason, Truth, and History* (Cambridge, 1981).

L.V. Ranke, *The Theory and Practice of History*, edited by Iggers & Moltke (Indianapolis, 1973).

W. Walsh, "Meaning' in History", in *Theories of History*, edited by P. Gardiner (New York/London, 1957), 296-307.

מאמרים:

Christopher Blake, "Can History Be Objective?", *Mind*, Vol. 64, No. 253 (Jan., 1955); pp. 61-78.

David Carr, "Narrative and the Real World: An Argument for Continuity", in Geoffrey Roberts (ed.), *The History and Narrative Reader*, NY: Routledge (2001); pp. 143-156.

David Christian, "The Return of Universal History", *History and Theory*, Vol. 49, No. 4 (December 2010); Pages 6-27.

R.G. Collingwood, "Are History and Science Different Kinds of Knowledge", *Mind*, Vol. XXXI, No.124 (October 1922); pp. 443-451.

Alan Donagan, "Explanation in History", *Mind*, Vol. 66, No. 262 (Apr., 1957), pp. 145-164.

William Dray, " 'Explaining What' in History", in Patrick Gardiner (ed.), *Theories of History*, Illinois: The Free Press (1962); pp. 403-408.

Brian Fay, "Do We Live Stories or Just Tell Them?", *Contemporary Philosophy of Social Science*, Oxford: Blackwell (1996), pp. 178–198.

Charles Frankel, "Explanation and Interpretation in History", *Philosophy of Science*, Vol. 24, No. 2 (Apr., 1957); pp. 137-155.

Carl G. Hempel, "The Function of General Laws in History", *The Journal of Philosophy*, Vol. 39, No. 2 (Jan. 15, 1942); pp. 35-48.

William H. McNeill, "Mythhistory, or Truth, Myth, History, and Historians", *The American Historical Review*, Vol. 91, No. 1 (Feb., 1986); pp. 1-10.

Ernest Nagel, "Some Issues in the Logic of Historical Analysis", *The Scientific Monthly*, Vol. 74, No. 3 (Mar., 1952); pp. 162-169.

Hayden White, "The Question of Narrative in Contemporary Historical Theory", *History and Theory*, Vol. 23, No.1 (Feb., 1984); pp. 1-33.

Morton G. White, "Historical Explanation", *Mind*, Vol. 52, No. 207 (Jul., 1943); pp. 212-229.